

Utbildningsförvaltningen
Teresia Kjellgren
0171-626426
teresia.kjellgren@enkoping.se

Möjligheten för pensionärer att äta lunch på kommunens skolor

Bakgrund

Under åren 2023–2025 har nämnden haft på försök att ge pensionärer möjlighet att äta lunch i tre av kommunens skolor, Westerlundska gymnasieskolan (WGY), S:t Iliansskolan och Fjärdhundraskolan. Beslutet att förlägga försöket på dessa tre skolor berodde på att det är för trångt och fullt i matsalarna på övriga kommunala skolor, de här skolorna hade möjligheten.

Utbildningsnämnden beslutade i juni 2025 (110 §) att avsluta pensionärsluncher som försöksverksamhet och istället göra försöket permanent från och med hösten 2025. Förvaltningen fick i uppdrag att "utreda hur pensionärsluncherna kan utvecklas, och i förekommande fall lämna förslag på åtgärder till utbildningsnämnden. I utredningsuppdraget ingår att förvaltningen ska undersöka möjligheterna att samverka med andra förvaltningar, och att utöka verksamheten till fler skolmatsalar".

Till sammanträdet i juni 2025 utredde förvaltningen hur man skulle kunna möjliggöra för pensionärer att äta lunch på kommunens skolor. Utredningen undersökte de juridiska förutsättningarna för att permanenta försöket. Det framkom att det fanns rättsliga hinder i Kommunallagen (2017:725) för detta. Det fanns även viss problematik gällande nämndens reglemente. Förvaltningens bedömning blev att möjligheten för pensionärer att äta lunch i kommunens skolor skulle avslutas då det sannolikt stred mot 2 kap. 2 och 7 §§ Kommunallagen (2017:725). Denna bedömning kvarstår.

Från den 1 juli 2025 finns även en revidering införd i Skollagen (Lag om ändring i skollagen 2010:800) som syftar till att hindra obehöriga tillträde till förskolans eller skolans område under den tiden verksamheten pågår. Exempelvis har Huddinge kommun beslutat att det inte längre är möjligt att äta lunch på deras skolrestauranger¹.

Lagändringar

Skollagen

¹ [Skollunch för seniorer](#) Huddinge kommun

I Skollagens förändrade regelverk framgår att en trygg och säker utbildnings- och arbetsmiljö ska skapas för barn, elever och skolpersonal. Huvudmannen ska:

” [...] se till att det på varje förskole- och skolenhet vidtas åtgärder för att obehöriga personer inte ska ges tillträde till enheten under tid när verksamheten pågår”².

Lag om offentlig säljverksamhet

Regeringen har i proposition 2025/26:203, föreslagit en ny lag, lag om offentlig säljverksamhet (LOS). Den är tänkt att ersätta de nuvarande reglerna i konkurrenslagen. Syftet är att skapa mer rättvisa villkor när offentliga aktörer konkurrerar med privata företag på samma marknad.

Det viktigaste ur förslaget enligt kommunens jurist är:

- **Självständig lag:** Reglerna lyfts ut ur konkurrenslagen till en egen lag för att bli tydligare och mer effektiva.
- **Stärkt tillsyn:** Konkurrensverket får bättre verktyg att granska och ingripa mot offentlig säljverksamhet som snedvrider konkurrensen.
- **Förbud mot konkurrenshinder:** Offentliga aktörer (staten, kommuner och regioner) kan förbjudas att bedriva säljverksamhet som på ett osunt sätt hämmar privata alternativ.
- **Ekonomiska sanktioner:** Kommuner som bryter mot ett förbud kan tvingas betala vite till staten.

För offentliga aktörer innebär detta ett direkt förbud med hot om dryga böter. För privata företag innebär det en betydligt lägre tröskel för att få rätt mot kommunala och statliga aktörer, som bedriver konkurrerande säljverksamhet. Även om vitet adresseras till kommunstyrelsen står det dem fritt att besluta om vilken nämnd som ska betala. Tekniska nämnden där måltidsservice är organiserat kan få betala ett vite för att de verkställer ett beslut från utbildningsnämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027 i fråga om 4–6 §§ och i övrigt den 1 augusti 2026. Det är 3 § som ska hantera ”Förbud mot otillbörlig offentlig säljverksamhet” och den träder alltså i kraft den 1 augusti 2026. Riksdagen fattade beslut i frågan 6 maj 2026.

Pensionärluncher på skolor i relation till förändrad och befintlig lagstiftning

Skolan har ett ansvar för elevernas fysiska säkerhet. Att släppa in personer som inte har uppdrag i skolan innebär svårigheter att kontrollera vilka som befinner sig på området. Detta kan försvåra rektors och huvudmannens ansvar för arbetsmiljön. Om externa personer ges tillträde till skolans lokaler under skoltid kan det försvåra tillsynsansvaret och öka risken för

² 6 a kap. 4 § Skollagen

incidenter, vilket kan stå i konflikt med det arbetsmiljöansvar som skolledningen bär. Det kan bland annat innebära exponering av elever eller skolpersonal med skyddade personuppgifter eller att skolorna besöks av personer som inte har goda avsikter.

För att pensionärluncherna ska harmonisera med Skollagens nya formulering skulle det krävas administrativa insatser. De skulle bland annat kunna bestå av att pensionärerna ska föranmäla sig och registrera sig vid ankomst. Det kan också innefatta att pensionärerna får namnbrickor eller dylikt. De administrativa insatserna kan också innebära att pensionärerna äter vid andra tider än eleverna eller att de till och med behöver äta i andra lokaler, avskilt från eleverna. Åtgärder som att till exempel ha en lokal avskilt från eleverna skulle leda till att syftet med pensionärluncherna inte kan uppnås. Det vill säga den sociala samvaron mellan pensionärerna och möjligheten för möten mellan generationerna.

Sammantaget kan alltså administreringarna av pensionärluncher innebära att resurser tas från kärnuppgifterna, vilket inte går i linje med lagstiftarens intentioner som är att skolan ska ha ett tydligt fokus på utbildning.

Att tillåta pensionärer att äta i skolmatsalen under skoltid kan alltså krocka med Skollagens (2010:800) krav på trygg, säker och fokuserad skolmiljö. Även barnkonventionens artikel 26 och 27 betonar att barn och elever har rätt till en trygg och säker miljö. När externa personer får ökade möjligheter att vistas och uppehålla sig i skolans lokaler kan det underlätta för obehöriga att ta sig in vilket kan försvåra att praktiskt och resursmässigt upprätthålla en trygg och säker miljö. Ur säkerhetssynpunkt kan förslaget därför resultera i en negativ inverkan på elever.

Pensionärluncher kan minska efterlevnaden av Kommunallagens (2017:725) krav på likabehandling av kommunmedlemmar. Till exempel om kommunen erbjuder lunch till pensionärer för exempelvis 67 kr men inte till andra grupper (exempelvis arbetslösa, studenter, eller personer med låg inkomst), kan det ses som osaklig särbehandling. Om kommunen kan visa att pensionärer som grupp har särskilda behov som till exempel ensamhet kan det motivera avsteg från likabehandlingsprincipen. Ett erbjudande om lunch vid kommunala skolor skulle också kunna göra att pensionärer som är mobila och har kort avstånd till skolor gynnas, medan mer isolerade eller vårdbehövande äldre riskerar att exkluderas.

Utifrån att pensionärer betalar med swish till måltidsservice går betalningen till en annan förvaltning. Enhetschefen för måltidsservice har inkommit med ett yttrande. I yttrandet står bland annat att efter beslut i utbildningsnämnden har måltidsservice erbjudit seniorer att äta skollunch på tre skolor i kommunen för att ge näringsrika måltider och social samvaro. Hon skriver vidare om den nya lagstiftningen där förslagen är att kommunen inte längre ska sälja tjänster som kan konkurrera med privata företag. Hon menar även att eftersom St Ilianskolan och Westerlundska gymnasieskolan ligger centralt i Enköping, där det redan finns flera etablerade lunchrestauranger, bedöms deras seniorluncher kunna snedvrida konkurrensen. Det framgår även av yttrandet att det dessutom är lågt nyttjande och administrationen upplevs som relativt omfattande i förhållande till antalet gäster då måltidspersonalen ofta får hjälpa till med swishbetalningarna.

Måltidsservices förslag till beslut är att det kan genomföras på Fjärdhundraskolan. Där finns det inte några lunchrestauranger och seniorluncherna konkurrerar därför inte med det lokala näringslivet. Samt att där fyller erbjudandet ett tydligt behov både när det gäller näringsrika måltider, social gemenskap och folkhälsa.

Utifrån att förslaget även berör flera lagar har förvaltningen samrått med kommunens jurist i hur nämnden bör förhålla sig till dessa. Kommunens jurist har även skrivit en "Rättslig utredning" som finns bilagt ärendet.

Omvärldsspaning

Förvaltningen har ställt frågan till tre kommuner som har erbjudandet om luncher vid skolor i kommunen, Uppsala, Västerås och Örebro.

Uppsalas kommunalråd svarar att det inte har några planer på att avbryta seniorluncherna på skolor. "Dessa syftar till mer än bara maten, luncherna svarar upp mot politiska ambitioner om att främja möten över generationsgränser och bryta ofrivillig ensamhet."

Örebro skriver att de vill avvakta beslut och se vad lagstiftningen får för resultat. "Vi tänker dock i nuläget att Seniorlunch på skola har ett allmänintresse för seniorer eftersom syftet från politikens sida bland annat var att förbygga ofrivillig ensamhet hos äldre, särskilt på landsbygden och i områden där restauranger saknas."

Västerås skriver att det är ingen som nyttjat erbjudandet på nästan två år och att de diskuterar frågan tillsammans med vård- och omsorgsförvaltningen "om detta uppdrag verkligen ska fortgå. Vi får se hur beslut tas här framöver."

Kommunernas svar visar sammantaget att man i nuläget inte planerar några omedelbara avbrott av seniorluncher, men att verksamheten kan komma att omprövas beroende på kommande statliga beslut. Örebro och Uppsala betonar, liksom Enköping, seniorlunchernas sociala värde, särskilt för att motverka ofrivillig ensamhet och skapa möten mellan generationer, och ser därför ett fortsatt allmänintresse. Västerås lyfter att deras motsvarande erbjudande nästan inte nyttjats på två år och ifrågasätter om uppdraget ska fortsätta. Övergripande visar svaren både en medvetenhet om det sociala värdet och en beredskap att se över verksamheten utifrån såväl lagstiftning som faktisk användning.

Bedömning

Utifrån de ovan redovisade juridiska förutsättningarna bedömer förvaltningen att det inte finns något syfte med att utöka erbjudandet genom samverkan med andra förvaltningar. Det gäller även för att utöka antalet skolor men där är också det största hindret att det är fullt av barn och ont om plats i skolornas matsalar.

De tre skolor som haft fortsatt pensionärslunch sedan försöket blev permanent, har alla utrymme och de har även arbetat fram fungerande administrativa rutiner för att tillåta pensionärer att äta lunch på deras skola. Till exempel föranmälan via telefonsamtal och registrering vid ankomst. Skolorna uppger också att de är fortsatt positiva till fortsatta pensionärsluncher. Dock rör det sig enbart om cirka 15 pensionärer fördelat på tre skolor sedan augusti 2025. Där Westerlundska gymnasieskolan haft majoriteten av dem (sju stycken).

Även om det i dagsläget rör sig om få pensionärer kan det inte garanteras att andra pensionärer än de anmälda har besökt luncherna. Om skolors administration av lunchverksamhet för kommunens pensionärer ska säkerställa deras identitet kan det dra resurser från skolans kärnuppdrag. Lagstiftarens intentioner är att skolan ska ha ett tydligt fokus på utbildning. Skollagen (2010:800) är tydlig med att verksamheten ska främja barns och elevers utveckling, inte primärt fylla sociala funktioner för allmänheten.

I linje med utredningen som låg till grund för beslut i utbildningsnämnden den 18 juni 2025, där det påpekades om reglementet samt kommunallagen är utbildningsförvaltningens fortsatta bedömning att pensionärsluncher i kommunens skolor ska avslutas. Det kvarstår fortsatta juridiska hinder utifrån principer i Kommunallagen (2017:725). Samtidigt som Skollagens (2010:800) förändrade regelverk om obehöriga på skolans område försvårar fortsatta möjlighet för pensionärer att äta lunch i de kommunala skolorna. Lag om offentlig säljverksamhet är ytterligare lagstiftning som försvårar erbjudandet om pensionärsluncher.

Måltidsservice skriver i sitt yttrande att erbjudandet kan kvarstå på Fjärdhundraskolan. På Fjärdhundraskolan har det upptäckts pensionärer på fel dagar och vid fel tider och som inte har anmält sig vid ankomst och därmed olovligt vistas i lokalerna. Utbildningsförvaltningen bedömer därför att erbjudandet ska avslutas på alla tre skolor men att Fjärdhundraskolan ska tillåtas ha kvar sina jul- och påsk-luncher som de har utarbetade rutiner kring och tradition av.

